

Pär Lagerkvist

FAR OCH JAG

från novellsamlingen
"Onda sagor" (1924)

När jag var bortåt tio år gammal, minns jag, tog far mig i handen en söndagseftermiddag och vi skulle ut i skogen och höra på fågelsången. Vi vinkade farväl åt mor, som skulle stanna hemma och laga kvällsmaten och inte fick gå med. Solen sken 5 varmt och vi gav oss friskt på väg. Vi tog inte så högtidligt detta med fågelsången, som om det var något så särskilt fint eller märkvärdigt, vi var sunt och förståndigt folk både far och jag, uppfödda och vana vid naturen, det var inget fjäsk med den. 10 Det var bara för att det var söndagseftermiddag och far hade fritt. Och vi gick banlinjen, där ingen annars fick gå, men far var vid järnvägen och hade rätt till det. På så sätt kom vi också direkt in i skogen, behövde inte göra några omvägar. 15

Strax började både fågelsången och allt det andra. Det kvittrade inne i buskarna av finkar och lövsångare, av gråsparvar och taltrastar, hela surret som man får omkring sig så snart man kommer in i skog. Marken var tjock med vitsippor, björkarna 20 hade nyligen slagit ut och granarna skjutit färska

skott, det luktade från alla håll och kanter, underst låg skogsbottnen och ångade för att solen stod på. Överallt var liv och väsen, humlor för ut ur sina håll, myggor yrde kring där det var sänkt, och ur buskarna sköt fåglarna ut som skott för att fånga dem och dök lika fort ner igen. Rätt det var kom ett tåg susande och vi fick gå ner på vällen, far hälsade lokomotivförarn med två fingrar mot söndagshatten och förarn gjorde honnör och slog ut med hand, det var fart i allting. Så trampade vi väg vidare på syllarna som låg och sveltades sin tjära i solgasset, det luktade allting, vagnsmörja och mandelblommor, tjära och ljung om vartannat. Vi tog stora steg för att stiga på slipporna och inte i gruset som var grovt att gå i och slet skorna. Skenorna blänkte i solen. På bäge sidor om linjen stod telefonstolpar och sjöng när man gick förbi. Ja, det var en fin dag. Himlen var alldeles klar, inte ett moln syntes till, och det kunde heller inte bli några på den här dan, efter vad far sa. Om en stund kom vi till en havreåker till höger om linjen, där en torpare som vi kände hade ett svedjeland. Havren hade kommit upp tätt och jämnt. Far granskade den med kännarmin och man märkte att han var nöjd. Jag förstod mig just inte mycket på sådant, för jag var född i stan. Så kom vi till bron över en bäck där det oftast inte är just mycket vatten, men

nu var det full ström. Vi höll varandra i hand för att vi inte skulle falla ner mellan slipporna. Sen varar det inte länge förrän man kommer till det lilla banvaktarstället som ligger alldeles inbäddat i grönska, äppelträd och krusbärsbuskar, där gick vi in och hälsade på och blev bjudna på mjölk och såg deras gräs och höns och fruktråden som stod i blom, så fortsatte vi igen. Vi ville fram till stora ån, för där var det vackrare än någon annanstans, det var nägot särskilt med den, för längre upp i landet gick den förbi fars barndomshem. Vi brukade inte gärna vända förrän vi hunnit så långt, och också i dag kom vi efter en god promenad dit. Det var nära nästa station, men dit gick vi inte fram. Far bara såg efter att semaforen stod rätt, han tänkte på allt. Vi stannade vid ån. Strömmen mullrade bred och vänlig i solgasset, utefter stränderna hängde den lummiga lövsbogen och speglade sig i spakvattnet, allt var ljus och friskt här, från småsjöarna längre upp kom lite vind. Vi klev nerför slänten och gick en bit utefter åkanten. Far pekade ut metställena. Här hade han suttit på stenarna som pojke och väntat på abborrarna dagen i ända, det kom ofta inte ett liv, men det var en välsignad tillvaro. Nu hade han inte tid. Så for vi kring och väsnades en god stund vid strandkanten, satte ut barkbitar som strömmen tog med sig och kastade småsten ut i

vattnet för att se vem som kom längst, vi var av naturen glada och lustiga av oss både far och jag. Så kände vi oss till sist trötta och tyckte vi fått nog, och vi gav oss på väg hemåt igen.

Då började det skymma. Skogen var förändrad, 5 där var inte mörkt ännu men nästan. Vi skyndade på. Nu blev väl mor orolig och väntade med maten. Hon var alltid rädd för att något skulle hända. Det hade det ju inte. Det hade varit en utmärkt dag, det hade inte hänt någonting annat än vad som 10 skulle. Vi var nöjda med allt. Det mörknade mer och mer. Träden var så konstiga. De stod och lydes efter vart steg vi tog som om de inte skulle vetat vilka vi var. Ett hade en lysmask inunder sig. Den låg och stirrade på oss därnere i mörkret. Jag kra- 15 made fars hand, men han såg inte det underliga skenet, bara gick på. Det var nermörkt. Nu kom vi till bron över bäcken. Det dånade därnere i djudet, hemskt som om den ville sluka oss, avgrunden öppnade sig under oss. Vi klev försiktigt på sliprar- 20 na, höll varandra krampaktigt i hand för att vi inte skulle störta ner. Jag trodde far skulle bära mig över, men han sade inget, han ville väl jag skulle vara som han och inte tycka det var någonting. Vi fortsatte. Far gick där så lugn i mörkret, med jämna 25 steg, utan att tala, han tänkte på sitt. Jag kunde inte förstå hur han kunde vara så lugn när det var så

skumt. Jag såg mig rädd omkring. Det var bara mörker överallt. Jag vågade knappast andas djupt, för då fick man så mycket mörker i sig, och det var farligt, trodde jag, då måste man snart dö. Det minns jag väl att jag trodde på den tiden. Banvallen slutade 5 brant ner, som i nattsvarta avgrunder. Telefonstolparna reste sig spökaktiga upp mot himlen, det mullrade dovt inne i dem, som om någon talat djupt nere i jorden, de vita porslinshattarna satt förkrämt hopkrupna och lyddes till det. Allt var 10 hemskt. Ingenting var riktigt, ingenting verkligt, allt som ett under. Jag drog mig intill far och viskade:

— Far, varför är det så hemskt när det är mörkt?
— Nej, kära barn, inte är det hemskt, sade han 15 och tog mig i hand.

— Jo, far, det är det.

— Nej, du barn, det skall du inte tycka. Vi vet ju att det finns en Gud.

Jag kände mig så ensam, övergiven. Det var så underligt att bara jag var rädd, inte far, att vi inte 20 tyckte detsamma. Och underligt att inte det han sade hjälpte mig, så att jag inte behövde vara rädd mer. Inte ens det han sade om Gud hjälpte mig. Jag tyckte han också var hemsk. Det var hemskt att han fanns överallt här i mörkret, nere under träna, i 25 telefonstolparna som mullrade — det var nog han — överallt. Och så kunde man ändå aldrig se honom.

Vi gick tysta. Var och en tänkte på sitt. Mitt hjärta drogs ihop som om mörkret kommit in och börjat krama på det.

Då, när vi var inne i en kurva, hörde vi plösligt ett väldigt dån bakom oss! Vi väcktes förskräckta ur våra tankar. Far ryckte mig ner på banvallen, ner i avgrunden, höll mig kvar där. Då störtade tåget förbi. Ett svart tåg, släckt i alla vagnarna, det gick med rasande fart. Vad var det för ett, det skulle inte komma något tåg nu! Vi såg förskrämda på det. El-¹⁰ den flammade i kol, gnistorna yrde vilt ut i natten. Det skyfflade in kol, gnistorna yrde vilt ut i natten. Det var ohyggligt. Föraren stod där blek, orörlig, med som förstenade drag, upplyst av elden. Far kände inte igen honom, visste inte vem han var, han bara¹⁵ stirrade rätt fram, det var som om han skulle bara in i mörkret, långt in i mörkret, vilket inte hade något slut.

Uppjagad, flämtande av ångest stod jag och såg efter den vilda synen. Den uppslukades av natten.²⁰ Far tog mig upp på banlinjen, vi skyndade hem. han sade:

– Det var underligt, vad var det för ett tåg? Och föraren kände jag inte igen. Sedan gick han bara²⁵ tyst.

Men jag skälvde i hela kroppen. Det var ju för mig, för min skull. Jag anade vad det betydde, det

var den ångest som skulle komma, allt det okända, det som far inte visste något om, som han inte skulle kunna skydda mig för. Så skulle denna världen, detta livet bli för mig, inte som fars, där allting var tryggt och visst. Det var ingen riktig värld, inget⁵ riktigt liv. Det bara störtade sig brinnande in i allt mörkret, som inte hade något slut.